

ЗМІСТ

<i>Євген Коновалець — людина епохи</i>	11
<i>Травень 1938 р.</i>	75
<i>Огляд історіографії та документів про вбивство Євгена Коновальця</i>	100

Частина I. ДОКУМЕНТИ

Документ 1 Кримінальна справа роттердамської поліції	125
Документ 2 № 20. Тижневий рапорт	183

Частина II. ДОКУМЕНТИ КОМІСІЇ ОУН З РОЗСЛІДУВАННЯ СПРАВИ ЗАГИБЕЛІ ЄВГЕНА КОНОВАЛЬЦЯ

Документ 1. Протокол огляду банківського сейфа від 28 липня 1938 р.	189
Документ 2. Акт від 28 лютого 1938 р.	191
Документ 3. Лист похоронної компанії Ван ден Торна від 28 травня 1938 р.	192
Документ 4. Лист похоронної компанії Ван ден Торна від 2 червня 1938 р.	193
Документ 5. Лист похоронної компанії Ван ден Торна від 2 червня 1938 р.	194
Документ 6. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 3 липня 1938 р.	195
Документ 7. Лист адвокатської контори Я. ван дер Гука до М. Селешка від 12 липня 1938 р.	197

Документ 8. Лист адвокатської контори Я. ван дер Гука до М. Селешка від 16 липня 1938 р.	200
Документ 9. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 19 липня 1938 р.	202
Документ 10. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 22 липня 1938 р.	204
Документ 11. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 28 вересня 1938 р.	206
Документ 12. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 10 жовтня 1938 р.	208
Документ 13. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 10 жовтня 1938 р.	210
Документ 14. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 28 листопада 1938 р.	211
Документ 15. Лист литовського консула в Роттердамі П. Пенна до М. Селешка від 29 листопада 1938 р.	214
Документ 16. Звіт Ярослава Чемеринського (Оршан) від 15 лютого 1939 р.	216
Документ 17. Звіт Ярослава Барановського (Лімницький) від 20 березня 1939 р.	220
Документ 18. Звіт Олега Кацдиби-Ольжича (Свенціцький) від 3 квітня 1939 р.	239
Документ 19. Звіт Романа Сушка (Кіндрат) від 5 травня 1939 р.	241
Документ 20. Звіт Михайла Селешка (Ешкіс) від 10 травня 1939 р.	249
Документ 21. Звіт Омеляна Сеника (Грибівський) від 15 червня 1939 р.	269
Документ 22. Звіт Анни Чемеринської (Іскрівська) від 7 листопада 1939 р.	286
Документ 23. Звіт Євгена Опацького від 18 квітня 1940 р.	290
Документ 24. Звіт Миколи Капустянського від 15 травня 1940 р.	302
Документ 25. Звіт Ріка Ярого (Карпат) від 16 травня 1940 р.	304

Документ 26. Записка Володимира Мокловича від 5 вересня 1951 р.	306
Документ 27. Записка Миколи Галагана від 18 лютого 1941 р.	310
Документ 28. Записка Михайла Селешка від 9 серпня 1941 р.	322

Частина III. ЛИСТУВАННЯ

1. Лист Д. Андрієвського до К. Полуведька від 18 червня 1935 р.	327
2. Лист Д. Андрієвського до К. Полуведька від 29 листопада 1935 р.	329
3. Лист Д. Андрієвського до П. Судоплатова від 29 грудня 1935 р.	331
4. Лист Є. Коновальця до В. Лебедя-Хом'яка від 11 лютого 1936 р.	335
5. Лист Д. Андрієвського до Є. Коновальця від 3 травня 1936 р.	336
6. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 3 травня 1936 р.	339
7. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 1 липня 1936 р.	343
8. Лист В. Лебедя-Хом'яка до Є. Коновальця від 7 липня 1936 р.	344
9. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 9 липня 1936 р.	346
10. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 11 липня 1936 р.	349
11. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 15 липня 1936 р.	350
12. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 19 липня 1936 р.	351
13. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 18 серпня 1936 р.	353
14. Лист К. Полуведька до Р. Сушка від 7 вересня 1936 р.	355

15. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 9 вересня 1936 р.	358
16. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 8 травня 1937 р.	359
17. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 4 червня 1937 р.	361
18. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 29 червня 1937 р.	362
19. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 10 липня 1937 р.	364
20. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 15 липня 1937 р.	366
21. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 26 липня 1937 р.	368
22. Лист К. Полуведька до Р. Сушка від 4 серпня 1937 р.	370
23. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 4 серпня 1937 р.	371
24. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 17 серпня 1937 р.	373
25. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 16 вересня 1937 р.	375
26. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 15 жовтня 1937 р.	377
27. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 18 жовтня 1937 р.	379
28. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 12 листопада 1937 р.	381
29. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 20 грудня 1937 р.	383
30. Лист Є. Коновальця до К. Полуведька від 28 грудня 1937 р.	385
31. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 1 січня 1938 р.	387
32. Лист К. Полуведька до Є. Коновальця від 21 лютого 1938 р.	389

33. Лист К. Полуведька до М. Селешка від 22 лютого 1938 р.	392
34. Лист референта зв'язку ПУН К. Полуведька до Крайової Екзекутиви Українського національного об'єднання в Саскатуні від 30 травня 1938 р.	397
35. Лист референта зв'язку ПУН К. Полуведька до Крайової Екзекутиви Українського національного об'єднання в Саскатуні від 9 червня 1938 р.	399
36. Лист К. Полуведька до А. Мельника від 23 липня 1941 р.	402
37. Лист К. Полуведька до полковника Пуомі від 23 липня 1941 р.	407
38. Зауваження Миколи Галагана до листа Кіндрата Полуведька	409
39. Лист Є. Онацького до О. Штуля від 23 травня 1950 р.	411
40. Лист Є. Онацького до А. Мельника від 25 червня 1950 р.	413
41. Лист А. Мельника до Є. Онацького від 8 лютого 1951 р.	415
42. Лист Є. Онацького до А. Мельника від 19 лютого 1951 р.	418
<i>Післямова</i>	420
<i>Показчик імен</i>	422
<i>Показчик назв</i>	428
<i>Географічний показчик</i>	430
<i>Примітки</i>	434

Євген Коновалець — людина епохи

Євген Коновалець (1891–1938) відіграв особливу роль в українській історії ХХ ст. За радянського тоталітарного режиму його ім'я всіляко замовчувалося, московсько-більшовицька окупаційна влада намагалася викреслити згадки про нього з пам'яті народу разом із цілою добою українського національно-визвольного руху, яку він уособлював. У добу незалежності України тривалий час ще діяла пострадянська інерція щодо вшанування пам'яті Євгена Коновальця, коли це питання «віддали» на рівень органів місцевої влади й місцевого самоврядування областей, районів, населених пунктів. І лише після Революції гідності, 2015 р. з'явилася постанова Верховної Ради «Про відзначення 125-річчя від дня народження Євгена Коновальця». На жаль, далеко не всі заплановані на державному рівні заходи були втілені в життя. Очевидно, те, що з тих чи інших причин не вдалося виконати, лишиться завданням на майбутнє. Однак варто відзначити, що вперше за всю історію України вдалося зробити чимало для вшанування постаті Євгена Коновальця.

Євген Коновалець народився в Зашкові (село у Львівському р-ні Львівської обл.) 14 червня 1891 р. Його батько Михайло Коновалець був управителем двокласової народної школи з українською мовою викладання в Зашкові. Мати Євгена Марія Сорока вчителювала в тій самій школі. По матері вона походила з польської шляхетської гербової родини Венґжиновських¹. У сім'ї було четверо дітей: троє хлопчиків і дівчинка, але вона померла ще в дитинстві. Євген був

Родина Коновальців. Фото. 1910-ті

найстаршим, далі йшов Мирон, який став відомим журналістом і політиком. Найменший син Степан вивчився на лікаря.

Євген учився в зашківській школі, а потім його прийняли до 4 класу «Школи вправ» при учительській семінарії у Львові. Для вступу до гімназії треба було скласти екзамен з німецької мови, якої не викладали в зашківській школі, і саме задля підготовки до гімназійних іспитів батьки послали Євгена до цієї школи. 1 липня 1901 р. Євген склав вступний іспит до 1 класу Академічної гімназії у Львові. У період навчання в гімназії зацікавився громадською роботою. Вперше Євген Коновалець виступив публічно як промовець у читальні в Зашкові ще учнем 5 класу гімназії, а за рік до випуску з гімназії 1908 р. взяв участь у роботі I Всеукраїнського студентського з'їзду. Ось що написав про Коновальця — учня гімназії один з його товаришів: «Струнка постать, продовгасте обличчя, правильні риси обличчя й задумливі очі, що завжди дивились у далеч, і незначна

усмішка в кутку губів, що дуже часто скидалася на іронічну. Все ходив гарно вдягнений, але його елегантність не мала в собі нічого силуваного та крикливого... Загалом він був маломовний, не забирав надто часто голосу ані в наших дебатах, ані в дискусіях з нашим професором філософії. Не шукав симпатій у товаришів підхліблюванням чи демагогічними промовами. Не носили ми його на руках як свого трибуна. Однак ми завжди вибирали його в склад репрезентації, що мала нас заступити чи то перед директором, чи господарем класу, чи, врешті, на прилюдних виступах. Бо протягом довголітнього перебування з ним у кожного з нас виробився вже ясний погляд на його особу з тим, що він не надживе нашого довір'я і що зможе достойно й успішно нас заступити»².

В 1909 р. Євген Коновалець склав матуру (випускні екзамени в гімназії) та записався на правничий факультет Університету Франца І у Львові. У роки навчання в університеті брав активну участь в українському студентському русі, його обрали членом управи Центрального союзу українського студентства (ЦЕСУС). Як представник ЦЕСУСу в липні 1913 р. Коновалець брав участь у роботі II Всеукраїнського студентського з'їзду у Львові, на якому виголосив реферат «Справа університету». З роками, в розмовах з Остапом Грицаєм, Коновалець згадував, яке враження справила на нього на цьому з'їзді доповідь Дмитра Донцова «Сучасне політичне положення нації і наші завдання». Донцов тоді змушений був жити на еміграції, з 1911 р. він учився у Львові.

У липні 1914 р. почалася Перша світова війна. 2 серпня 1914 р. Євгена Коновальця призвали до австрійської армії, до лав 19-го львівського полку ландверу³. Після 4-місячного навчального курсу в Сирії біля Граца (Австрія) Коновалець дістав чин кадета-аспіранта (тобто кандидата на запасного офіцера)³ і повернувся до свого полку. Навесні 1915 р.,

³ Ландвер (нім. Landwehr від Land — земля, країна і Wehr — захист, оборона) — допоміжне військо австрійської армії, у воєнний час входило до другої лінії оборони. У період Першої світової війни переведено в першу лінію оборони.

Кадет-аспірант 19-го полку
Крайової оборони Львова
Євген Коновалець з батьком.
Фото. 1915 р.

коли німецько-австрійські війська готували наступ проти російської армії, Коновальця направили до похідного куреня 19-го полку, що мав іти на фронт у Карпатах. А в червні того ж року під час наступу на гору Маківку в Карпатах він потрапив до російського полону. Спочатку бранець перебував у місті Чорний Яр на Поволжі, а восени 1915 р. його перевели до табору в Царицині. Сотник Андрій Мельник, майбутній полковник Армії УНР, наступник Євгена Коновальця на посаді голови Проводу українських націоналістів ОУН, що перебував у цьому таборі разом з іншими полоненими старшинами галицьких Українських січових стрільців (УСС), так згадував про Євгена Коновальця:

«Знання мови й відносин, вмільий і рівний підхід до людей, дружнє відношення до товаришів недолі здобули йому в дуже короткому часі симпатії таборового команданта й довір'я та пошану всіх старшин-полонених цього табору. Євген Коновалець став речником таборян, інтервеніюючи у всіх можливих справах, у всіх інстанціях військової комендатури та інших установ Царицина»⁴.

Отримавши звістки про падіння російського царату в березні 1917 р. й початок українського національного відродження, полонені галичани понад усе прагнули вирватися з неволі й дістатися до Києва. «Знайомство з людьми цього кола, — говорив полковник, — дало мені щойно змогу зрозуміти гаразд принцип соборности України і керуватись ним як основною засадою в моїй праці далі». 26 травня Євген Коновалець звернувся до комітету допомоги українцям-виселенцям при Українській Центральній Раді з проханням посприяти його звільненню з табору: «Свої сили, досвід й знання віддати хочу будові